

Αθήνα, 18 Οκτωβρίου 2017

Δελτίο Τύπου

Η ΕΣΕΕ ΑΝΑΚΟΙΝΩΝΕΙ ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ «ΕΥΡΩΒΑΡΟΜΕΤΡΟΥ» ΤΩΝ ΜΙΚΡΟΜΕΣΑΙΩΝ

Ο δείκτης κλίματος των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην ΕΕ επανήλθε εντός του 2017 σε επίπεδα προ κρίσης και στις 80,2 μονάδες. Η σταθερή εσωτερική ζήτηση ενισχύει την ανάκαμψη των μικρομεσαίων ευρωπαϊκών επιχειρήσεων, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν αβεβαιότητες και αρνητικές επιπτώσεις από το Brexit.

Στην τριμερή κοινωνική σύνοδο κορυφής στις Βρυξέλλες στις 18 Οκτωβρίου 2017, η Πρόεδρος της UEAPME Ulrike Rabmer-Koller παρουσίασε το τελευταίο βαρόμετρο των ΜμΕ στους ηγέτες των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων. Οι Ευρωπαίοι ΜμΕ φαίνεται να έχουν καταφέρει σημαντικές βελτιώσεις στις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες σε σχέση με το τελευταίο εξάμηνο. Ως αποτέλεσμα, ο δείκτης κλίματος των ΜμΕ αυξήθηκε στις 80,2 μονάδες, το υψηλότερο ποσοστό που καταγράφηκε από την εμφάνιση της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης το 2008. Ωστόσο, η ανάκαμψη εξακολουθεί να είναι εύθραυστη και η αβεβαιότητα από το Brexit μειώνει τις προσδοκίες στο Ηνωμένο Βασίλειο και στις χώρες με στενούς οικονομικούς δεσμούς με αυτό. Η εμπιστοσύνη όλων των περιφερειών έχει αυξηθεί, αλλά συνεχίζεται η διαίρεση Βορρά και Νότου. Ο τομέας των κατασκευών κερδίζει από την αύξηση των επενδύσεων σε ιδιωτικές κατοικίες και μεταποιητικές βιομηχανίες από βελτιωμένες παγκόσμιες προοπτικές. Οι δύο αυτοί κλάδοι έχουν οδηγήσει σε μια πιο θετική προοπτική τον κύκλο εργασιών και την απασχόληση. Ταυτόχρονα, η αβεβαιότητα σχετικά με τη βιωσιμότητα της ανάκαμψης εξακολουθεί να περιορίζει τις επενδύσεις.

Η ΕΣΕΕ επισημαίνει ότι το «Ευρωβαρόμετρο» για τις ΜμΕ δείχνει σημαντικές βελτιώσεις κατά το πρώτο εξάμηνο του 2017 όσον αφορά διάφορες πτυχές των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων τους, όπως ο κύκλος εργασιών, η απασχόληση και οι επενδύσεις, όπου τα στοιχεία είναι σημαντικά υψηλότερα από τις προσδοκίες στις αρχές του έτους. Όσον αφορά τους λόγους για τους οποίους οι ΜμΕ είχαν καλύτερα αποτελέσματα από τα αναμενόμενα, η UEAPME το αποδίδει στα συνδυασμένα θετικά αποτελέσματα του σχετικά σταθερού πυρήνα του πληθωρισμού, της μείωσης του ποσοστού ανεργίας και των αυξανόμενων μισθών. Αυτοί είναι οι παράγοντες που συνέβαλαν στη βελτίωση της αγοραστικής δύναμης των ευρωπαίων καταναλωτών και ως εκ τούτου στηρίζουν την εσωτερική ζήτηση που βασίζονται οι περισσότερες ΜμΕ. Αυτά τα εκπληκτικά θετικά αποτελέσματα έχουν επίσης επηρεάσει τις προσδοκίες για το τρέχον εξάμηνο, για το οποίο οι ΜμΕ βλέπουν συνέχιση της ανάκαμψης. Πράγματι, περισσότερες ΜμΕ στην ΕΕ αναφέρουν υψηλότερο κύκλο εργασιών και επίσης αύξηση της απασχόλησης. Ωστόσο, οι ΜμΕ εξακολουθούν να είναι απρόθυμες να επενδύσουν στην επέκτασή τους και η αβεβαιότητα σχετικά με τις συνέπειες του Brexit διατηρεί μία έλλειψη εμπιστοσύνης των ΜμΕ προς το Ηνωμένο Βασίλειο και τις γειτονικές του χώρες.

Ο πρόεδρος της ΕΣΕΕ και αντιπρόεδρος της UEAPME Βασίλης Κορκίδης συμφωνεί με την άποψη της προέδρου κας Rabmer-Koller, ότι από την πλευρά μας οι ΜμΕ, τόσο στην Ελλάδα, όσο και στις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ, εξακολουθούμε να μην βλέπουμε μια ισχυρή ανάκαμψη. Υπογράμμισε, μάλιστα, ότι για να διατηρηθεί η σημερινή οικονομική ανάκαμψη πρέπει να οικοδομηθεί ένα επιχειρηματικό περιβάλλον φιλικότερο προς τις ΜμΕ. Οπωσδήποτε απαιτείται τόνωση των ιδιωτικών επενδύσεων, μείωση της γραφειοκρατίας και

των ρυθμιστικών φραγμών, αλλά και ενθάρρυνση της απασχόλησης. Οι μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας, οι επιπλέον δεξιότητες, η ψηφιοποίηση και η παγκοσμιοποίηση πρέπει πρωτίστως να ωφελούν και να υποστηρίζουν τις ευρωπαϊκές, εθνικές και τοπικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Η ΕΣΕΕ εύχεται σύντομα και χωρίς μεγάλες αποκλίσεις να ακολουθήσουν και οι ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις την ανοδική πορεία του «Ευρωβαρόμετρου».

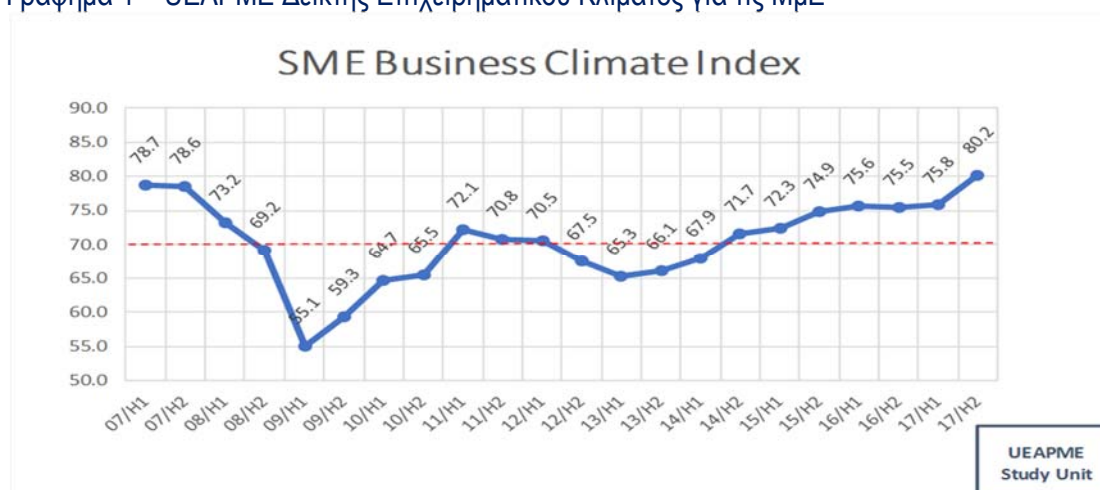
Το Ευρωπαϊκό Βαρόμετρο για τις ΜμΕ από την UEAPME β' εξάμηνο του 2017

Ο δείκτης επιχειρηματικού κλίματος για τις ΜμΕ για πρώτη φορά πάνω από τις 80 μονάδες

Σημαντική βελτίωση σε σχέση με το προηγούμενο εξάμηνο, αλλά με κάποιες ανησυχίες για τον τομέα των υπηρεσιών

Ο Δείκτης Επιχειρηματικού Κλίματος για τις ΜμΕ, αντανακλά τις σταθερές και θετικές επιχειρηματικές προσδοκίες, καθώς μεγεθύνθηκε κατά 4.4 ποσοστιαίες μονάδες το τελευταίο εξάμηνο, προσεγγίζοντας τις 80.2 ποσοστιαίες μονάδες (βλέπε γράφημα 1) . Η συγκεκριμένη επίδοση είναι η υψηλότερη μετά το ξέσπασμα της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2007-2008, καταδεικνύοντας πως η πλειοψηφία των ΜμΕ είναι αισιόδοξες σχετικά με την παρούσα και μελλοντική τους κατάσταση. Η μεγέθυνση αυτή αποδίδεται **στην ανθεκτικότητα της εσωτερικής ζήτησης**, από την οποία εξαρτάται η πλειοψηφία των ΜμΕ, και η οποία αποτέλεσε το μοχλό ανάκτησης της Ευρωπαϊκής οικονομίας. Παρόλα ταύτα, η ανάκτηση εντοπίζεται στο πρώιμο στάδιο της, με αποτέλεσμα αρκετοί δείκτες της πραγματικής οικονομίας, όπως το ποσοστό ανεργίας και οι επενδύσεις, να μην έχουν επανέλθει στα προ-κρίσης επίπεδα. Όμως, η αισιόδοξη θέση των ΜμΕ τις εξωθεί σε μια 'ρόδινη' απεικόνιση της οικονομικής κατάστασης.

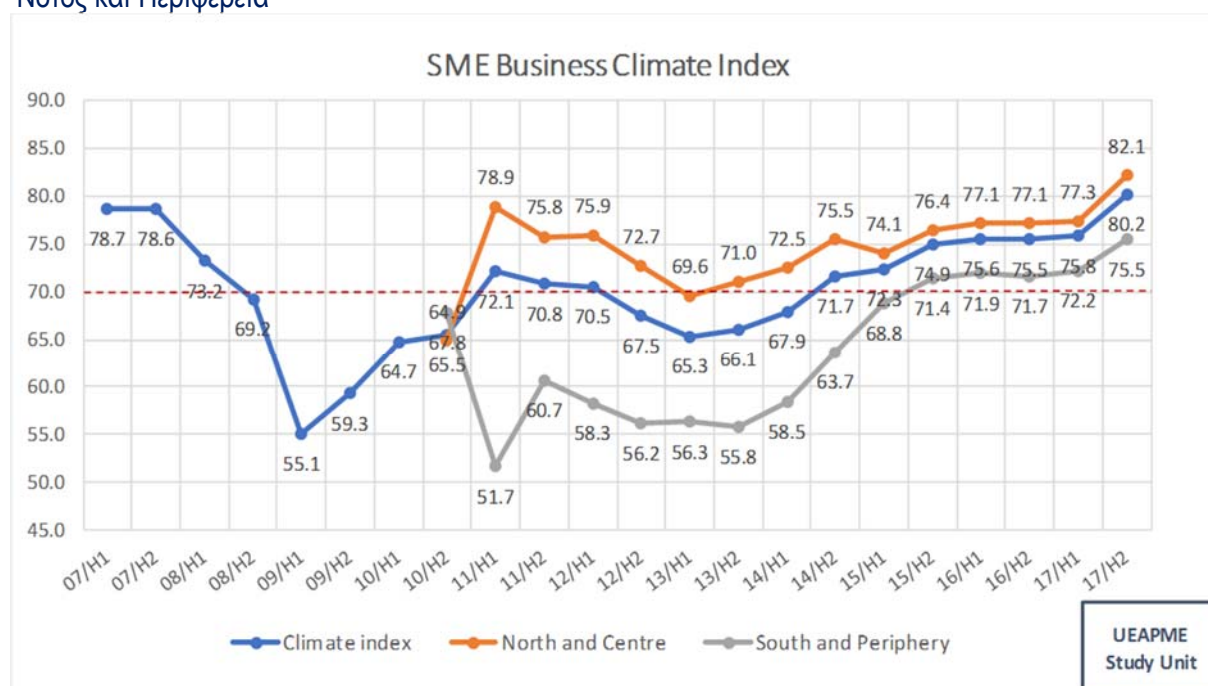
Γράφημα 1 – UEAPME Δείκτης Επιχειρηματικού Κλίματος για τις ΜμΕ

Ο δείκτης υπολογίζεται ως ο μέσος όρος των εταιρειών που ανέφεραν θετική ή σταθερή επιχειρηματική δραστηριότητα και αναμένουν θετική ή σταθερή ανάπτυξη για την επόμενη περίοδο. Ως εκ τούτου, ο δείκτης μπορεί να κυμαίνεται από 100 (όλα θετική ή ουδέτερη) σε 0 (όλα αρνητικά).

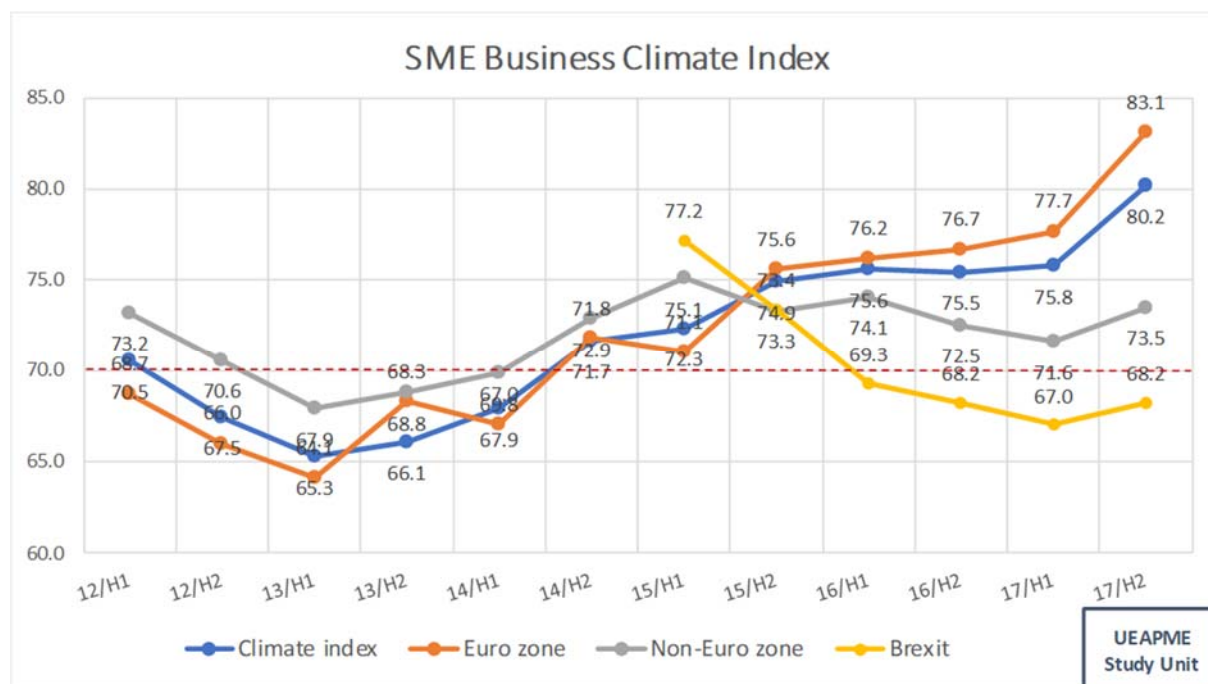
Αναλυτικότερα, τόσο η κατάσταση των Βόρειων και Κεντρικών Χωρών, όσο και η αντίστοιχη του 'Νότου και της Περιφέρειας' καταγράφουν μια εντυπωσιακή άνοδο στο οικονομικό κλίμα τους (βλέπε γράφημα 2). Στο Βορρά, ο δείκτης οικονομικού κλίματος άγγιξε τις 82.1 ποσοστιαίες μονάδες, καταγράφοντας αύξηση κατά 4.8 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το προηγούμενο εξάμηνο. Από την άλλη, στο Νότο, βελτιώθηκε κατά 3.3 ποσοστιαίες μονάδες, αγγίζοντας τις 75.5 ποσοστιαίες μονάδες. Παρότι, η ταυτόχρονη μεγέθυνση των δυο επιμέρους δεικτών είναι ενθαρρυντική, θα πρέπει να είμαστε επιφυλακτικοί καθώς η ανισομέρεια μεταξύ των δυο ομάδων παραμένει και σε αυτό το εξάμηνο. Στην πραγματικότητα, η διαφορά μεταξύ τους δεν απομειώθηκε μετά την τελευταία πτώση του δεύτερου εξαμήνου του 2014. Ειδικότερα, στην ομάδα των χωρών του 'Νότου και Περιφέρειας', η Ελλάδα και η Ιταλία παρουσιάζουν τις υψηλότερες υστερήσεις, με την μεν πρώτη να μην έχει πλήρως 'αναρρώσει' από την Ευρωπαϊκή Κρίση Χρέους και τη δεύτερη να μην έχει ακόμα υλοποιήσει τις απαραίτητες οικονομικές μεταρρυθμίσεις.

Γράφημα 2 – Δείκτης Επιχειρηματικού Κλίματος για τις ΜμΕ στις ομάδες 'Βορράς και Κέντρο' & 'Νότος και Περιφέρεια'

Παρότι η σύγκριση Βορρά-Νότου παρουσιάζει μια σχετική συμμετρία, μια πιο προσεκτική σύγκριση ανάμεσα στις χώρες της Ευρωζώνης, στις χώρες εκτός Ευρωζώνης και στο λεγόμενο 'Brexit Group' (Δανία, Ιρλανδία και Ηνωμένο Βασίλειο) αντνακλά ότι μεταξύ των παραπάνω ομάδων οι διαφορές διευρύνονται (βλέπε Γράφημα 3).

Γράφημα 3 – Ο Δείκτης επιχειρηματικού κλίματος στις χώρες της Ευρωζώνης, στις χώρες εκτός Ευρωζώνης και στην Ομάδα Brexit

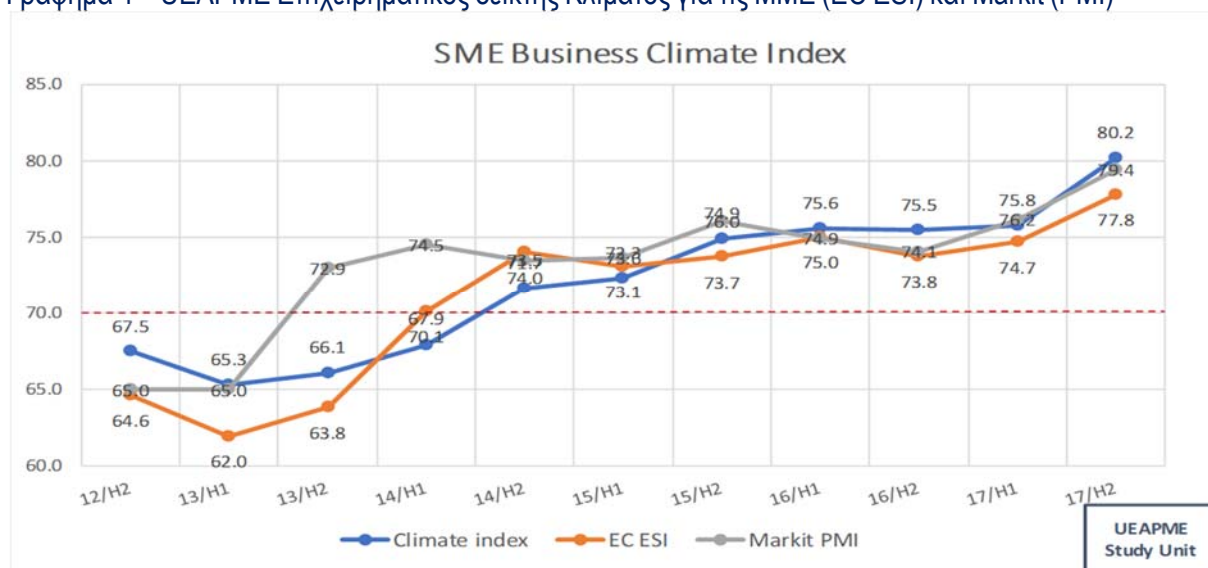

Όσο η αβεβαιότητα σχετικά με τις πιθανές επιπτώσεις του Brexit βαθιάει, είναι εναργές πως το Brexit θα επιφέρει διαφορετικές αρνητικές συνέπειες σε διαφορές χώρες, πλήττοντας κυρίως αυτές που έχουν εμπορικές σχέσεις με το Ηνωμένο Βασίλειο και τις χώρες εκτός Ευρωζώνης. Επισημαίνεται ότι η διαφορά μεταξύ του γενικού επιχειρηματικού κλίματος και της ομάδας του Brexit αυξήθηκε από τις 8.8 ποσοστιαίες μονάδες του προηγούμενου εξαμήνου στις 12 ποσοστιαίες μονάδες του παρόντος εξαμήνου. Επίσης, το κενό μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης και των χωρών εκτός ευρώ διευρύνθηκε από τις 6.1 ποσοστιαίες μονάδες στις 9.6 την ίδια περίοδο. Θα πρέπει να σημειωθεί πως ο αντίστοιχος δείκτης των χωρών του Brexit αυξήθηκε για πρώτη φορά, έστω και ανεπαίσθητα, μετά το 2015 παραμένοντας όμως κάτω από το ουδέτερο όριο των 70 ποσοστιαίων μονάδων.

Το γράφημα 4 συγκρίνει τον Δείκτη Επιχειρηματικού Κλίματος της UEAPME για τις ΜμΕ (μπλε γραμμή), το Δείκτη Οικονομικού Κλίματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (EC ESI - πορτοκαλί γραμμή) και το Δείκτη της Markit (Market PMI- γκρι γραμμή). Με την απότομη αύξηση στις 80.2 ποσοστιαίες μονάδες, ο Δείκτης Επιχειρηματικού Κλίματος της UEAPME για τις ΜμΕ ξεπέρασε τόσο το Δείκτη της Markit (79.4), όσο και το Δείκτη Οικονομικού Κλίματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (77.8) αντανακλώντας το (ελαφρώς) πιο αισιόδοξο κλίμα στις ΜμΕ σε σύγκριση με τις μεγαλύτερες. Αντίθετα με τις εκτιμήσεις του προηγούμενου Βαρόμετρου, οι πιθανότητες κόπωσης της εσωτερικής ζήτησης εντός της Κοινής Αγοράς δεν φαίνεται να επιβεβαιώνονται. Από τη μια μεριά, ο δομικός πληθωρισμός της Ευρωζώνης παραμένει σχετικά σταθερός, ενώ από την άλλη το ποσοστό ανεργίας τόσο στην Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και στην Ευρωζώνη συνεχίζει να μειώνεται με τους μισθούς να ανέρχονται. Όλοι αυτοί οι παράγοντες συμβάλλουν στην ενίσχυση της αγοραστικής δύναμης των καταναλωτών αλλά και στη μεγέθυνση της εσωτερικής ζήτησης. Όμως και πάλι, λαμβάνοντας υπόψη τη μη πλήρη ανάκτηση της Ευρωπαϊκής οικονομίας, είναι πιθανή μια υπερβολική αντίδραση των ΜμΕ σε σχέση με την ανθεκτική εσωτερική ζήτηση η οποία να μην τεκμηριώνεται από τους δείκτες της πραγματικής οικονομίας. Αναμφίβολα, το ευνοϊκότερο παγκόσμιο οικονομικό περιβάλλον εξωθεί τις μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις να έχουν θετικότερες θεάσεις σε σχέση με την οικονομία, όπως αυτό

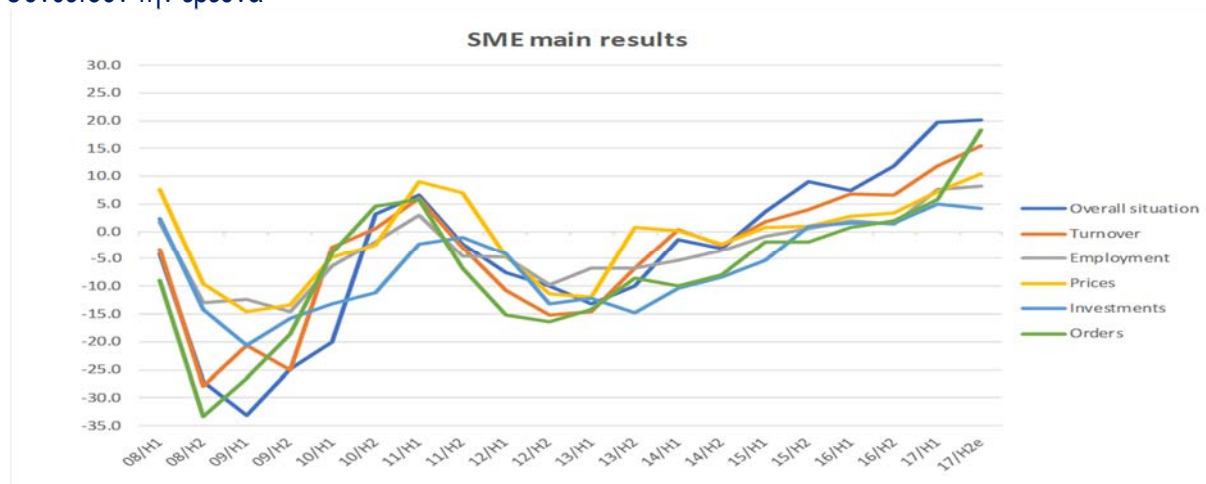
αποκρυσταλλώνεται και στους τελευταίους δείκτες οικονομικού κλίματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και Markit.

Γράφημα 4 – UEAPME Επιχειρηματικός δείκτης Κλίματος για τις ΜΜΕ (EC ESI) και Markit (PMI)

Τα αποτελέσματα του πρώτου εξαμήνου του 2017 χαρακτηρίζονται ως θετικά σύμφωνα με όλα τα κριτήρια και αναδεικνύουν σημαντικές βελτιώσεις σε σχέση με το δεύτερο εξάμηνο του 2016. Όπως φαίνεται και στο γράφημα 5, **το πρώτο εξάμηνο του 2017, το ισοζύγιο έχει βελτιωθεί σημαντικά κατά 8 ποσοστιαίες μονάδες** σε σύγκριση με το δεύτερο εξάμηνο του 2016, αγγίζοντας τις 19.8 ποσοστιαίες μονάδες. Η εντυπωσιακή βελτίωση της αισιοδοξίας προωθείται από την θετική εικόνα τόσο των πωλήσεων όσο και των παραγγελιών, με τον τζίρο να αυξάνεται από τις 5.3 ποσοστιαίες μονάδες στις 11.9 και τις παραγγελίες από τις 3.9 στις 5.8 ποσοστιαίες μονάδες. Η απασχόληση βελτιώθηκε σημαντικά μεταξύ του δεύτερου εξαμήνου του 2016 (6.2 ποσοστιαίες μονάδες) και του πρώτου εξαμήνου του 2017 (7.6 ποσοστιαίες μονάδες). Οι θετικές τάσεις τόσο του τζίρου όσο και της απασχόλησης υποβοήθησαν τις επενδύσεις κατά 3.4 ποσοστιαίες μονάδες, αγγίζοντας το ισοζύγιο των 5 ποσοστιαίων μονάδων, την υψηλότερη επίδοση την τελευταία δεκαετία. Το ισοζύγιο των τιμών πώλησης, μετά από την έντονη αύξηση κατά 3.8 ποσοστιαίες μονάδες, συνέχισε την θετική του πορεία αγγίζοντας τις 7.1 ποσοστιαίες μονάδες.

Γράφημα 5 – UEAPME Βαρόμετρο για τις ΜΜΕ, συγκεντρωτικές τιμές για τα έξι κριτήρια που συνθέτουν την έρευνα

Θα πρέπει να σημειωθεί πως σε αντίθεση με τα ευρήματα του δεύτερου εξαμήνου του 2016, τα ευρήματα του πρώτου εξαμήνου του 2017 περιλαμβάνουν ελαφρώς περισσότερες θετικές απαντήσεις (40.1 ποσοστιαίες μονάδες) από τις αντίστοιχες ουδέτερες (39.6 ποσοστιαίες μονάδες). Οι θετικές απαντήσεις αυξήθηκαν κατά 3.8 ποσοστιαίες μονάδες ενώ οι ουδέτερες κατά 0.4 ποσοστιαίες μονάδες, συμπυκνώνοντας την αυξανόμενη αισιοδοξία των ΜμΕ κατά το πρώτο εξάμηνο του 2017.

Η ανθεκτική ζήτηση επέφερε καλύτερη της αναμενόμενης απόδοση για τις ΜμΕ

Όπως είχε σημειωθεί, και στο προηγούμενο Βαρόμετρο, η πιθανότητα μιας πληθωριστικής επιβράδυνσης της εγχώριας ζήτησης οδήγησε τις ΜμΕ να 'χαμηλώσουν' τις προσδοκίες τους για την τρέχουσα κατάσταση, τις πωλήσεις και τις επενδύσεις, αυξάνοντας παράλληλα τις προσδοκίες τους για τις τιμές. Όμως, παρότι ο πληθωρισμός αυξήθηκε στο τέλος του 2016, λόγω των υψηλότερων τιμών του πετρελαίου, ο δομικός πληθωρισμός παρέμεινε σταθερά κάτω από μια ποσοστιαία μονάδα. Λαμβάνοντας υπόψη και άλλους παράγοντες, όπως η βελτίωση των εξαγωγών και η απομείωση του επιπέδου ανεργίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η συναθροιστική ζήτηση για τις ευρωπαϊκές ΜμΕ εμφανίζεται ως εύρωστη. Συμπερασματικά, όταν συγκρίνουμε τις διαφορές μεταξύ των εκτιμήσεων και των πραγματικών αποτελεσμάτων για το πρώτο εξάμηνο του 2017, αποδεικνύεται πως όλοι οι δείκτες, εκτός των τιμών, είχαν υποεκτιμηθεί (βλέπε Πίνακα 1).

Σε σχέση με τα μεγέθη στα οποία οι ΜμΕ είχαν χαμηλότερες εκτιμήσεις για το τελευταίο εξάμηνο, η γενική κατάσταση, ο τζίρος και οι επενδύσεις είχαν υποεκτιμηθεί κατά 9.4, 6.3 και 3.5 ποσοστιαίες μονάδες αντίστοιχα. Η υποεκτίμηση καταγράφεται και στις παραγγελίες, όπου το τελικό αποτέλεσμα είναι υψηλότερο από το αναμενόμενο κατά 1.9 ποσοστιαίες μονάδες. Σε αντιστοιχία με μια απρόβλεπτη ανθεκτικότητα της εγχώριας ζήτησης, οι ΜμΕ μοιάζουν να προσλαμβάνουν περισσότερα άτομα από αυτά που είχαν σχεδιάσει να απορροφήσουν. Ο μοναδικός δείκτης που υπερεκτιμήθηκε, όπως συνήθως, είναι αυτός των τιμών για τον οποίο η διαφορά μεταξύ πραγματικής και εκτιμώμενης τιμής είναι -6.5 ποσοστιαίες μονάδες. Η συγκριμένη υπερεκτίμηση των τιμών κατανοείται ως αποτέλεσμα του γεγονότος πως αρχικά οι ΜμΕ κατέγραφαν υψηλές προσδοκίες σε σχέση με τις τιμές λόγω του αναμενόμενου πληθωρισμού αλλά τελικά ο αυξανόμενος πληθωρισμός δεν επέδρασε καθοριστικά στις τιμές πώλησης.

Πίνακας 1 – Διαφορές μεταξύ προσδοκιών και τελικών αποτελεσμάτων για το πρώτο Εξάμηνο 2017/Εκτιμήσεις για το δεύτερο Εξάμηνο του 2017

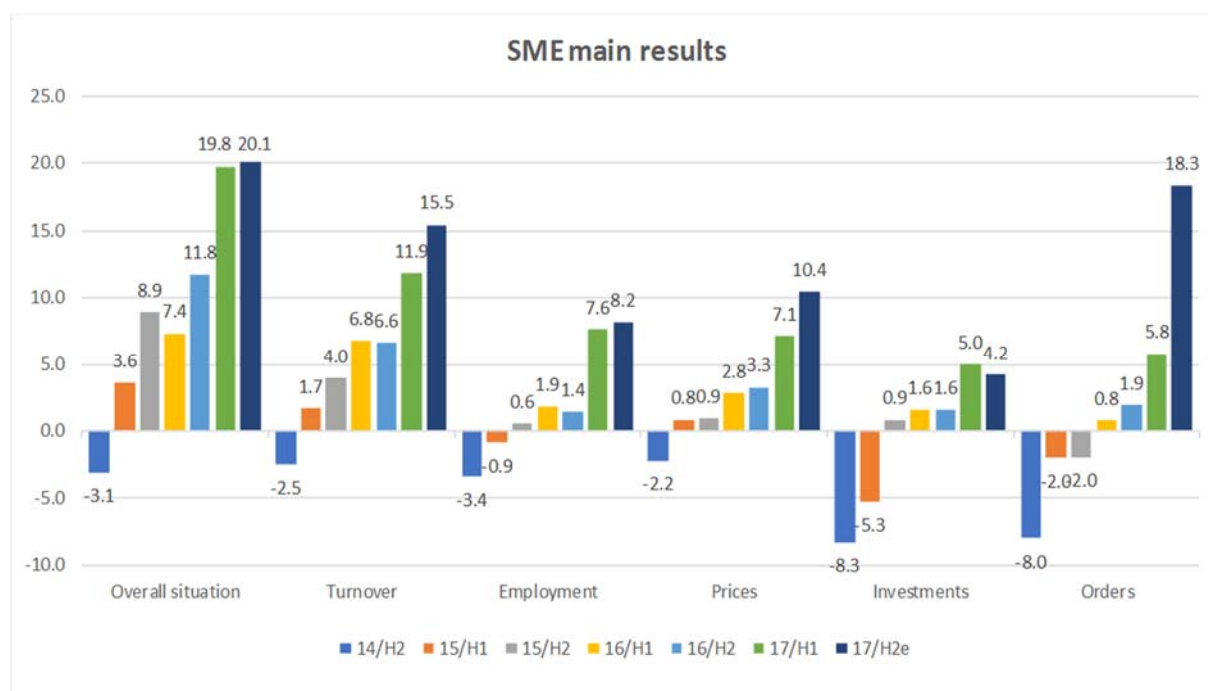
	Εκτιμήσεις 17/1ο Εξ.	Αποτελέσματα 17/1ο Εξ.	Διαφορά	Εκτιμήσεις 17/2ο Εξ.
Γενικό	10.4	19.8	9.4	20.1
Κύκλος Εργασιών	5.6	11.9	6.3	15.5
Απασχόληση	2.4	7.6	5.3	8.2
Τιμές	13.6	7.1	- 6.5	10.4
Επενδύσεις	1.5	5.0	3.5	4.2
Παραγγελίες	3.9	5.8	1.9	18.3

Οι εκτιμήσεις για το δεύτερο εξάμηνο του 2017 καταδεικνύουν ανησυχίες για την κερδοφορία, συγκρατώντας τις ΜμΕ από τις επενδύσεις

Οι εκτιμήσεις για το δεύτερο εξάμηνο του 2017 και για τους έξι δείκτες αποτυπώνονται διαγραμματικά στο γράφημα 6.

Μετά από την καλύτερη σε σχέση με την αναμενόμενη επίδοση για το πρώτο εξάμηνο του 2017, οι ΜμΕ αναβαθμίζουν τις προσδοκίες τους για όλους τους δείκτες εκτός από τις επενδύσεις. Η υψηλότερη αναβάθμιση των εκτιμήσεων καταγράφεται στις παραγγελίες όπου το ισοζύγιο προβολών αναβαθμίζεται κατά 12.5 ποσοστιαίες μονάδες, υπονοώντας πως υπάρχουν αρκετά περισσότερες ΜμΕ που διακρίνονται από θετικές προσδοκίες για τις μελλοντικές παραγγελίες σε σχέση με τις αρνητικές, το οποίο και συνιστά ένα υποστηρικτικό σημάδι οικονομικής ανάκτησης σε αρκετούς τομείς το οποίο και θα εξεταστεί αργότερα. Συνακόλουθα, οι προσδοκίες σχετικά με τον κύκλο εργασιών τίθενται υψηλότερα στις 15.5 ποσοστιαίες μονάδες, καταγράφοντας αύξηση κατά 3.6 ποσοστιαίες μονάδες. Για να μετατρέψουν την πρόβλεψη σε πραγματική ροή, οι ΜμΕ καταγράφουν θετικές προσδοκίες και στην απασχόληση προσδοκώντας αύξηση κατά 0.6 ποσοστιαίες μονάδες, προσεγγίζοντας τη συνολική αξία των 8.2 ποσοστιαίων μονάδων. Λόγω του μικρού τους μεγέθους, οι ΜμΕ είναι γενικότερα πιο προσεκτικές στην πρόσληψη εργαζομένων ακόμα και όταν οι οικονομικές προοπτικές είναι εξαιρετικές. Για τον λόγο αυτό, οι θετικές αλλά οριακές προσδοκίες σε σχέση με το ισοζύγιο απασχόλησης μοιάζουν να είναι φυσιολογικές.

Γράφημα 6 – UEAPME Βαρόμετρο για τις ΜΜΕ συγκεντρωτικές τιμές για τα έξι κριτήρια που συνθέτουν την έρευνα

Παρά τις προοπτικές των περισσότερων παραγγελιών και του αυξημένου κύκλου εργασιών, οι ΜμΕ αύξησαν οριακά τις προσδοκίες τους σχετικά με την γενικότερη κατάσταση για το επόμενο εξάμηνο (από τις 19.8 στις 20.1 ποσοστιαίες μονάδες). Πως μπορεί να ερμηνευθεί μια τέτοια απροσδιόριστη εκτίμηση; Όπως ήδη γραφεί στην προηγούμενη ενότητα, οι ΜμΕ υπερεκτίμησαν τις προσδοκίες σε σχέση με τις τιμές κατά 6.5 ποσοστιαίες μονάδες για το πρώτο εξάμηνο του 2017, όντας σχετική υπερεκτίμηση αναφορικά με τα προηγούμενα εξάμηνα. Έτσι, με το να αυξάνουν το ισοζύγιο των προσδοκιών τους για τις τιμές από τις 7.1 στις 10.4 ποσοστιαίες μονάδες, το λιγότερο σε πέντε χρόνια, οι ΜμΕ μοιάζουν να ανησυχούν με την πιθανότητα προσέγγισης του επιθυμητού επιπέδου τιμών και συνακόλουθα του επιπέδου κερδοφορίας για το επόμενο εξάμηνο. Οι ανησυχίες για τη μελλοντική κερδοφορία συγκρατεί τις προσδοκίες των ΜμΕ για τη γενικότερη κατάσταση, ενώ τις αποθαρρύνει από το να επενδύσουν. Το εύρημα αυτό επεξηγεί το λόγο που κάποιες ΜμΕ είναι λιγότερο θετικές σε σχέση με τις επενδύσεις για το δεύτερο εξάμηνο του 2017, για το οποίο το εκτιμώμενο ισοζύγιο ανέρχεται στις 4.2 ποσοστιαίες μονάδες, μειωμένο κατά -0.8 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το πρώτο εξάμηνο του 2017.

Ο τομέας των υπηρεσιών γίνεται λιγότερο αισιόδοξος σε σχέση με τις επενδύσεις

Πίνακας 2 – Εκτιμώμενες και πραγματοποιηθείσες επενδύσεις

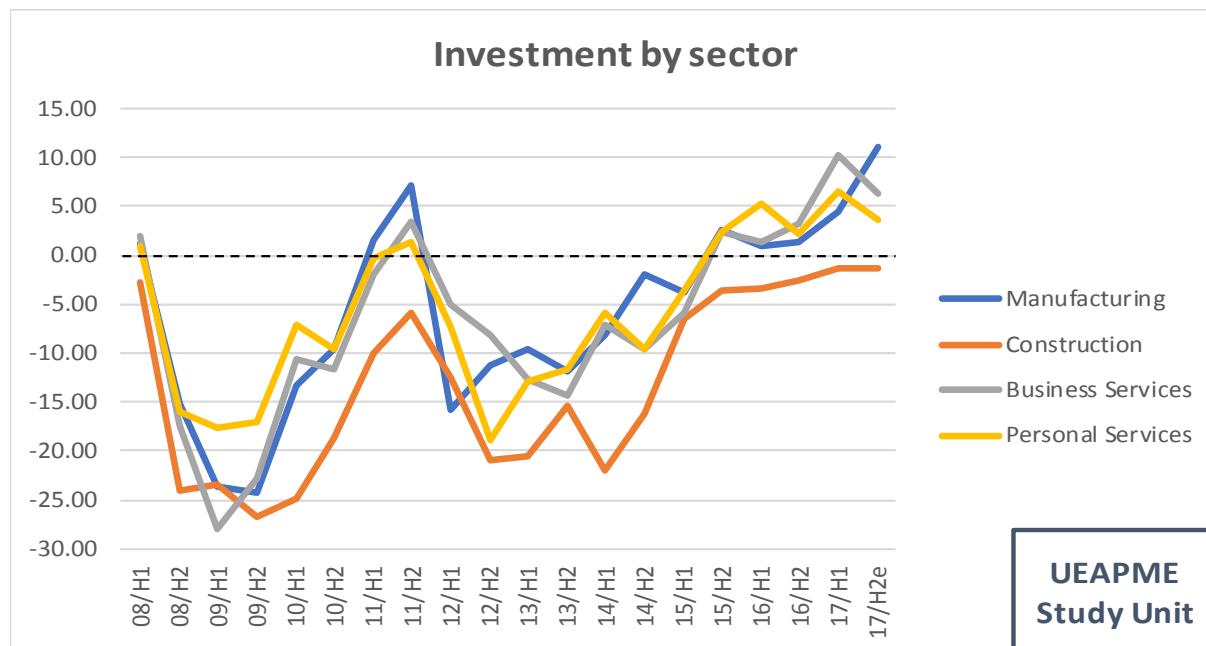
	Expected Investments	Realized Investments	$\Delta(R-E)$
14/1ο εξ.	-13.8	-10.5	3.3
14/2ο εξ.	-5.8	-8.3	-2.5
15/1ο εξ.	-11.3	-5.3	6
15/2ο εξ.	-5.3	0.9	6.2
16/1ο εξ.	0.1	1.6	1.5
16/2ο εξ.	1.4	1.6	0.2
17/1ο εξ.	1.5	5	3.5

Το συγκεκριμένο εξάμηνο δεν είναι το πρώτο κατά το οποίο οι ΜμΕ υποεκτιμούν τις επενδύσεις. Πράγματι, ο Πίνακας 2 δείχνει πως η τάση αυτή καταγράφεται για την πλειοψηφία των προηγούμενων εξαμήνων. Είναι δυνατόν να διατυπωθεί πως οι ΜμΕ εξωθήθηκαν να επενδύσουν περισσότερο από τα αρχικά εκτιμώμενα έτσι ώστε οι επιχειρηματικές τους διαδικασίες και δυνατότητες να είναι σε θέση να εξυπηρετήσουν την πρόσθετη ζήτηση, όπως αυτή προέκυψε από τα καλύτερα αποτελέσματα τόσο στον κύκλο εργασιών όσο και στην απασχόληση. Επίσης, δοθέντος του γεγονότος ότι οι μικρές επιχειρήσεις έχουν την τάση να υποεκτιμούν τις (μελλοντικές) τους

δαπάνες για την αγορά νέου μηχανολογικού εξοπλισμού, υπάρχει πάντα η πιθανότητα υποεκτίμησης των επενδύσεων και για το δεύτερο εξάμηνο του 2017 κατά το οποίο το ισοζύγιο των επενδύσεων ανέρχεται στις 4.2 ποσοστιαίες μονάδες.

Η κατηγοριοποίηση των δεδομένων κατά τομέα αφηγείται μια πιο λεπτομερή ιστορία για το πώς οι ΜμΕ εννοούν τις επενδύσεις τους. Το γράφημα 7 καταδεικνύει πως μια σαφής απόκλιση σε σχέση με το ισοζύγιο των επενδύσεων αναδύεται λόγω των σχετικά περισσότερο απαισιόδοξων προσδοκιών του τομέα των υπηρεσιών.

Γράφημα 7 – Επενδύσεις ανά τομέα

Λόγω της ανθεκτικής εγχώριας ζήτησης, όλοι οι τομείς αύξησαν τις επενδύσεις τους το πρώτο εξάμηνο του 2017. Όμως, ενώ ο τομέας των υπηρεσιών απομειώνει τις εκτιμήσεις του σε σχέση με τις επενδύσεις για το δεύτερο εξάμηνο του 2017, με υψηλές προσδοκίες σχετικά με τις μελλοντικές παραγγελίες, το ισοζύγιο των επενδύσεων στον βιομηχανικό τομέα αναμένεται να αυξηθεί από τις 6.6 στις 11.1 ποσοστιαίες μονάδες (αύξηση 4.5 ποσοστιαίων μονάδων). Περισσότερες πληροφορίες για τον τομέα των κατασκευών θα παρουσιαστούν στην τελευταία ενότητα.

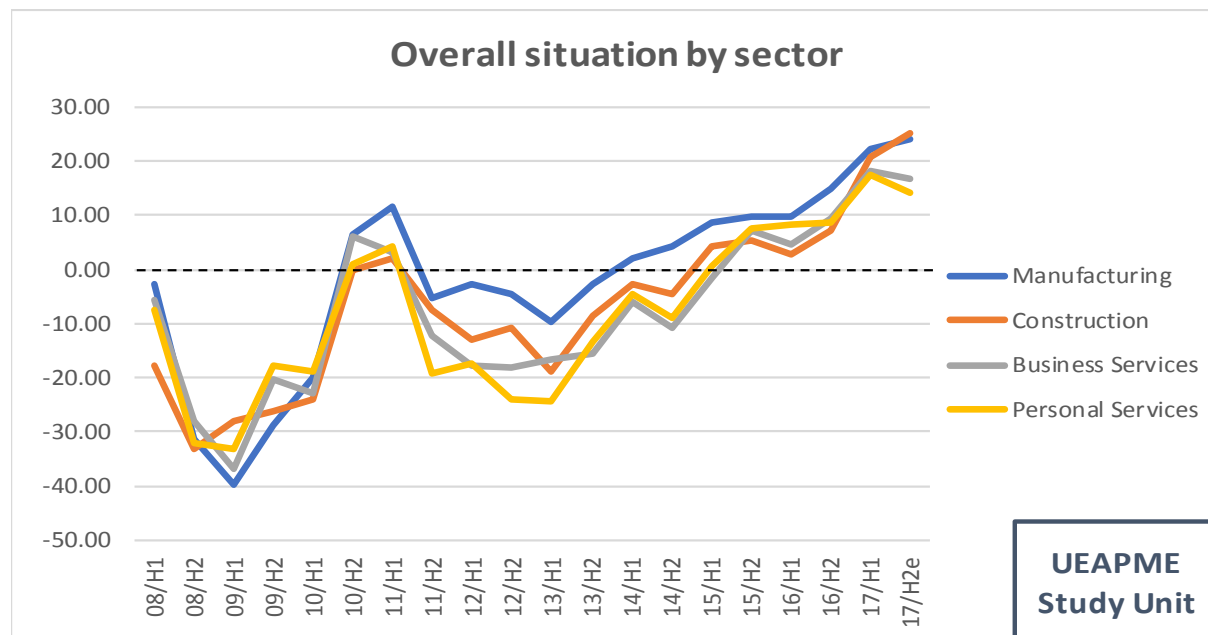
Οι προσδοκίες αποκλίνουν ανάμεσα στους διάφορους τομείς

Εναργείς αποκλίσεις των προσδοκιών καταγράφονται και στους υπόλοιπους δείκτες ανά τομέα δραστηριότητας. Από τη μια, ο βιομηχανικός και κατασκευαστικός τομέας γίνονται ολοένα και περισσότερο αισιόδοξοι σχετικά με το μελλοντικό κύκλο εργασιών και τις τιμές. Η αισιοδοξία αυτή ενέχει άμεσο θετικό αντίκτυπο στις προσλήψεις τους σχετικά με τη γενικότερη κατάσταση, οι οποίες τίθενται υψηλότερα από τα πραγματοποιηθέντα αποτελέσματα του πρώτου εξαμήνου του 2017 (βλέπε Γράφημα 8). Από την άλλη, ο τομέας των υπηρεσιών δεν θεωρεί πως οι οικονομικές προοπτικές του επόμενου εξαμήνου θα είναι τόσο 'λαμπρές'.

Οι αποκλίσεις αυτές μπορούν να εξηγηθούν από τη διαφορετική φύση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στους τομείς αυτούς. Ο κατασκευαστικός και βιομηχανικός κλάδος είναι καλύτερα πληροφορημένοι σε σχέση με τον τομέα των υπηρεσιών σχετικά με την κατάσταση της οικονομίας καθώς τόσο οι παραγγελίες τους, όσο και τα συμβόλαια τους, περιλαμβάνουν περισσότερα χρήματα και μικρότερης διάρκειας οικονομικές συναλλαγές. Η συγκεκριμένη φύση των δραστηριοτήτων τους, τους προσφέρει μια καθαρότερη εικόνα σχετικά με τις οικονομικές προοπτικές σε σχέση με τους υπόλοιπους τομείς. Έτσι, όταν αναμένουν αύξηση των παραγγελιών τους, και κυρίως ο βιομηχανικός τομέας, τείνουν να κάνουν νέες θετικές εκτιμήσεις σχετικά με την οικονομία σε σχέση με τον τομέα των υπηρεσιών. Αντίθετα, οι επιχειρηματικές συναλλαγές που αναλαμβάνονται από τον τομέα των υπηρεσιών είναι συνήθως περισσότερο

βραχυπρόθεσμες και περιλαμβάνουν μικρότερα χρηματικά ποσά σε σχέση με τον βιομηχανικό τομέα και τον τομέα των κατασκευών. Έτσι, ακόμα και αν αναμένει περισσότερες παραγγελίες στο άμεσο μέλλον, δεν είναι βέβαιος ότι αυτές θα πραγματοποιηθούν.

Γράφημα 8 – Γενική κατάσταση κατά τομέα

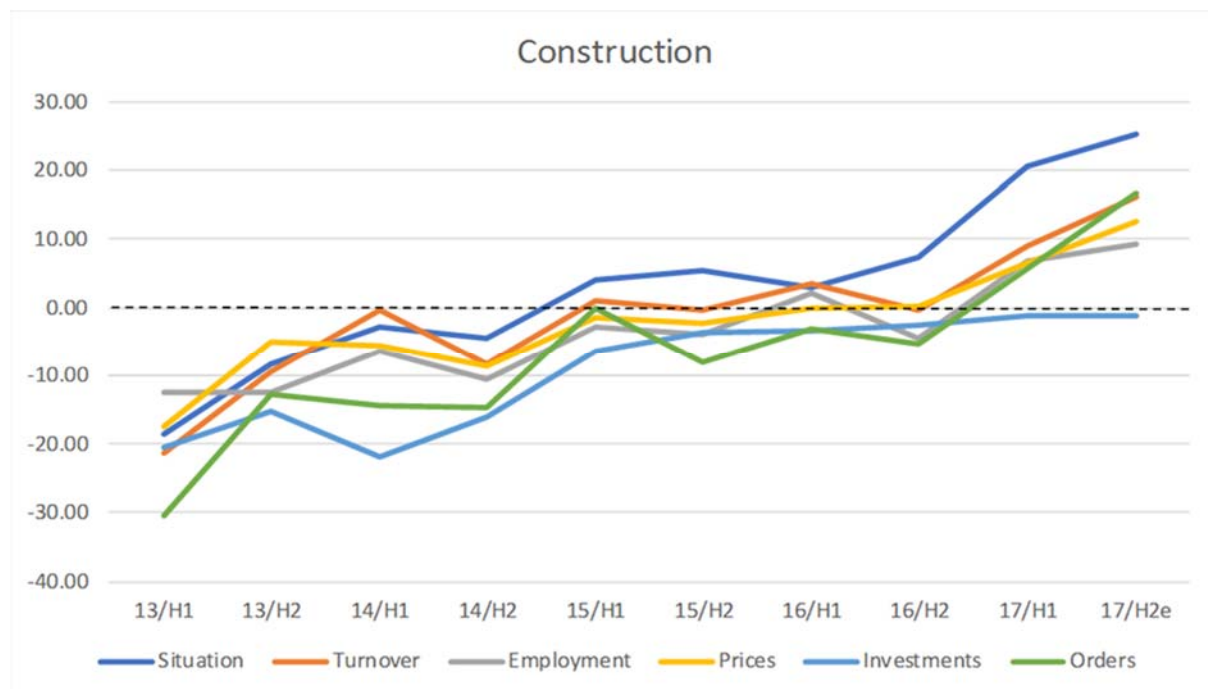
Ο τομέας των κατασκευών αρχίζει να βιώνει οικονομική ανάκτηση

Μετά από χρόνια μιας σταδιακής ανάρρωσης της εγχώριας ζήτησης, η οικονομική εμπιστοσύνη στον τομέα των κατασκευών μεταφράζεται τελικά σε θετική και συνεκτική απόδοση το πρώτο εξάμηνο του 2017. Όπως διαγράφεται στο γράφημα 9, το ισοζύγιο παραγγελιών αυξήθηκε από τις -5.3 στις 5.7 ποσοστιαίες μονάδες, μια εντυπωσιακή αύξηση 11 ποσοστιαίων μονάδων, και θετική για πρώτη φορά μετά το ξέσπασμα της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης. Επιπρόσθετα, οι εκτιμήσεις για το δεύτερο εξάμηνο του 2017 είναι ακόμα περισσότερο υψηλότερες αφού το ισοζύγιο παραγγελιών αναμένεται να αυξηθεί κατά 11.1 ποσοστιαίες μονάδες, στις τιμές κατά 6.2 ποσοστιαίες μονάδες και στη γενικότερη κατάσταση κατά 4.6 ποσοστιαίες μονάδες. Αυτά είναι ενδείξεις ότι η οικονομική ανάκαμψη εκτείνεται από το βιομηχανικό τομέα και τον τομέα υπηρεσιών μέχρι τον κατασκευαστικό τομέα, ο οποίος αποτελεί το έσχατο τμήμα της οικονομικής ανάκαμψης καθώς οι ιδιωτικές επενδυτικές αποφάσεις για την κατοικία, όπως η αγορά ή η ανακαίνιση ενός σπιτιού, προϋποθέτουν υψηλότερη καταναλωτική εμπιστοσύνη σε σχέση με την αγορά ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή ή ενός δείπνου στο εστιατόριο.

Όμως, η αισιοδοξία αυτή δεν παρακινεί τον κατασκευαστικό τομέα να επενδύει περισσότερο. Τα δεδομένα δείχνουν πως οι εκτιμήσεις του τομέα για τις επενδύσεις, οι οποίες ήταν κοντά στο μηδέν αλλά αρνητικές, για τουλάχιστον δυο χρόνια, έχουν μετά βίας μεταβληθεί για το επόμενο εξάμηνο. Μια πιθανή εξήγηση είναι πως στον κατασκευαστικό τομέα η κεφαλαιουχική ικανότητα δεν έχει πλήρως αναλωθεί, έτσι, αντί να δαπανούν περισσότερα χρήματα στις επενδύσεις, οι μικρές κατασκευαστικές εταιρείες επιλέγουν να προσλάβουν περισσότερα άτομα ώστε να ικανοποιήσουν οιαδήποτε πρόσθετη ζήτηση. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο το ισοζύγιο

απασχόλησης στο συγκεκριμένο τομέα μεγεθύνθηκε από τις 4.6 στις 6.7 ποσοστιαίες μονάδες κατά τη διάρκεια του προηγούμενου εξαμήνου και αναμένεται να αυξηθεί κατά 2.5 ποσοστιαίες μονάδες κατά τη διάρκεια του δεύτερου εξαμήνου του 2017 .

Γράφημα 9 – Οι δείκτες του τομέα κατασκευών

Συμπεράσματα και προτάσεις

Η οικονομική κατάσταση στην Ευρώπη βελτιώθηκε κατά το πρώτο εξάμηνο του 2017 και η ανάκτηση της οικονομίας αναμένεται να συνεχιστεί και κατά το δεύτερο εξάμηνο. Η οικονομική μεγέθυνση σταθεροποιείται αργά, ο δομικός πληθωρισμός παραμένει σταθερός και η ανεργία συνεχίζει την απομείωση της. Το σημαντικότερο στοιχείο είναι πως ο κίνδυνος από μια πληθωριστική μείωση της εγχώριας ζήτησης δεν μοιάζει να υλοποιείται. Ένα φιλικότερο οικονομικό περιβάλλον, σε συνδυασμό με την απομείωση της πολιτικής αβεβαιότητας, μετά τις εκλογικές διαδικασίες σε αρκετές χώρες της Ευρώπης, μοιάζει να έχει θετικό αντίκτυπο στις προσδοκίες των ΜμΕ για την Ευρωπαϊκή οικονομία.

Η βελτίωση του οικονομικού αισθήματος αποκρυσταλλώνεται στο δείκτη κλίματος ο οποίος καταγράφει υψηλότερη αύξηση προσεγγίζοντας το υψηλότερο ποσοστό που έχει καταγραφεί ποτέ στο Βαρόμετρο. Επιπρόσθετα, κυρίως λόγω των βελτιωμένων όρων στο παγκόσμιο εμπόριο, οι μεγάλες επιχειρήσεις είναι πιο αισιόδοξες σε σχέση με πριν, γεγονός που εγγράφεται στους δείκτες ESI και PMI.

Δυο παρατηρήσεις μπορούν να γίνουν όταν εξετάζουμε τις δυο μεγάλες ομάδες. Εν πρώτοις, παρότι τόσο ο δείκτης του 'Βορρά και Κέντρου' όσο και ο αντίστοιχος 'Νότου και Περιφέρειας' αυξάνονται, το χάσμα μεταξύ των δυο παραμένει. Δεύτερον, οι αρνητικές επιπτώσεις του Brexit σε κάποιες Ευρωπαϊκές χώρες παρατείνονται, επιφέροντας την όξυνση των διαφορών μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης και των εκτός αυτής.

Παρότι οι ευρωπαϊκές ΜμΕ βίωσαν μια βελτιωμένη κατάσταση το πρώτο εξάμηνο του 2017, ο τομέας των υπηρεσιών μοιάζει ανασφαλής σε σχέση με το μέλλον ενώ οι προβλέψεις των τομέων της βιομηχανίας και των κατασκευών καθίστανται περισσότερο αισιόδοξες για το

δεύτερο εξάμηνο του 2017. Επιπρόσθετα, οι θετικοί δείκτες στον τομέα των κατασκευών αποδεικνύουν πως τα νοικοκυριά έχουν αρχίσει να αυξάνουν τις επενδύσεις τους στην ιδιωτική κατοικία.

Για να διατηρηθεί η ανάκτηση της ευρωπαϊκής οικονομίας αλλά και να διαμορφωθεί ένα ευνοϊκό επιχειρηματικό περιβάλλον για τις ΜμΕ, τόσο η ευρωπαϊκή, όσο και οι εθνικές πολιτικές θα πρέπει να εστιάσουν στο σχεδιασμό των ακόλουθων μέτρων:

- Την ενθάρρυνση της απασχόλησης μέσω της υλοποίησης μεταρρυθμίσεων στην αγορά εργασίας ώστε να διασφαλιστεί ένα θετικό ισοζύγιο μεταξύ της ευελιξίας των εργοδοτών και της εργασιακής ασφάλειας των εργαζομένων.
- Η τόνωση των επενδύσεων με τη βελτίωση της πρόσβασης των ΜμΕ στις δομές χρηματοδότησης αλλά και τη θεμελίωση μιας ένωσης κεφαλαιακών αγορών (Capital Markets Union).
- Η μείωση της πολιτικής αβεβαιότητας με την επιτάχυνση των διαπραγματεύσεων για το Brexit αλλά και τη διαμόρφωση της διαδικασίας όσο γίνεται περισσότερο διαφανής.
- Η διασφάλιση μιας σταθερής ροής εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού με την επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο αλλά και την ένταξη όλων των νόμιμων μεταναστών ώστε να ενταχθούν οργανικά στην αγορά εργασίας.
- Την υποβοήθηση των ΜμΕ ώστε να αποκομίσουν τα οφέλη της Κοινής Αγοράς, της ψηφιοποίησης, της διεθνοποίησης και της πράσινης οικονομίας μέσω της υποστήριξης από προγράμματα και συμβουλευτικές υπηρεσίες.
- Η εμβάθυνση της υλοποίησης της νομοθετικής πράξης για τις ΜμΕ (Small Business Act) σε εθνικό επίπεδο με την εξουσιοδότηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να κάνει προτάσεις προς την κατεύθυνση αυτή στα κράτη-μέλη.
- Η μείωση των ρυθμιστικών εμποδίων, των κοστών συμμόρφωσης και των αχρείαστων διαχειριστικών φορτίων τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο.

Η ΕΣΕΕ συνέβαλε στη δημιουργία του Βαρόμετρου, αποστέλλοντας στην ΥΕΑΡΜΕ επικαιροποιημένα στοιχεία για τον κλάδο του εμπορίου στην Ελλάδα. Όμως, προκειμένου να κατορθώσει η ΥΕΑΡΜΕ να αποτυπώσει την κατάσταση της οικονομίας στο σύνολο των χωρών της ΕΕ, η δομή του Βαρόμετρου είναι τέτοια που δεν συμπυκνώνει τις ιδιαίτερες προκλήσεις της μικρής και μεσαίας επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα. Η αναφορά του βαρόμετρου στη διαφορά 'Βορρά & Κέντρου' και 'Νότου & Περιφέρειας' είναι σίγουρα ενδιαφέρουσα αλλά εκ της φύσης της δεν αρκεί και ως εκ τούτου δεν κάνει ιδιαίτερη μνεία στις πιέσεις που έχουν ασκηθεί τα χρόνια της ύφεσης στο ελληνικό εμπόριο και την επιχειρηματικότητα.

Αναμφίβολα, η βελτίωση του οικονομικό κλίματος στην Ευρώπη είναι σημαντική και καταδεικνύει τη σταδιακή ανάκαμψη της ευρωπαϊκής οικονομίας μετά την χρηματοπιστωτική κρίση και εν μέσω ιδιαίτερα επεκτατικής νομισματικής πολιτικής. Όμως, στην Ελλάδα, η ανάκαμψη δεν μοιάζει να είναι τόσο ισχυρή καθώς οι ΜμΕ παραμένουν χωρίς πρόσβαση σε ρευστότητα και υπερφορολογημένες, και ως εκ τούτου αδυνατούν να επενδύσουν ενώ η αβεβαιότητα για το Brexit αποτελεί μη σταθεροποιητικό παράγοντα. Για να ενισχυθούν οι προσπάθειες για την οικονομική ανάκαμψη πρέπει να οικοδομηθεί ένα επιχειρηματικό περιβάλλον φιλικότερο προς τις ΜμΕ. Απαραιτήτως απαιτείται συρρίκνωση των φορολογικών υποχρεώσεων, τόνωση των ιδιωτικών επενδύσεων, μείωση της γραφειοκρατίας και των ρυθμιστικών φραγμών, αλλά και η ενθάρρυνση της απασχόλησης και της επιχειρηματικότητας. Οι μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας, οι επιπλέον δεξιότητες, η ψηφιοποίηση και η παγκοσμιοποίηση πρέπει πρώτιστως να ωφελούν και να υποστηρίζουν τις ευρωπαϊκές, εθνικές και τοπικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

Αποτελέσματα – Ευρωπαϊκό Βαρόμετρο για τις ΜμΕ – Δεύτερο Εξάμηνο 2017

Παράρτημα Α – Ισοζύγιο μεταξύ θετικών και αρνητικών απαντήσεων, σταθμισμένες από τον αριθμό των υπαλλήλων

	Σύνολο ΜμΕ				Micro Επιχειρήσεις				Μικρές Επιχειρήσεις				Μεσαίες Επιχειρήσεις			
	16H2	17H 1e	17H 1	17H 2e	16H2	17H 1e	17H 1	17H 2e	16H 2	17H 1e	17H 1	17H 2e	16H 2	17H 1e	17H 1	17H2e
Γενική κατάσταση	11.8	10.4	19.8	20.1	6.6	5.1	15.8	17.3	16.4	14.5	23.6	23.2	16.6	15.5	27.0	26.0
Κύκλος εργασιών	6.6	5.6	11.9	15.5	3.2	0.4	8.7	12.6	9.4	9.4	12.7	16.4	11.7	11.0	21.2	24.3
Απασχόληση	1.4	2.4	7.6	8.2	-1.3	1.2	3.5	5.3	3.3	3.7	10.1	9.2	6.7	4.1	13.9	15.3
Τιμές	3.3	13.6	7.1	10.4	3.2	12.6	6.8	9.7	4.5	13.9	8.2	10.3	1.6	11.9	8.2	13.1
Επενδύσεις	1.6	1.5	5.0	4.2	-0.9	-0.7	0.5	-0.9	4.0	2.1	6.3	6.6	4.4	5.3	17.9	14.1
Παραγγελίες	1.9	3.9	5.8	18.3	-1.3	0.1	1.2	14.8	6.9	7.0	10.0	19.9	2.2	7.9	13.6	24.8

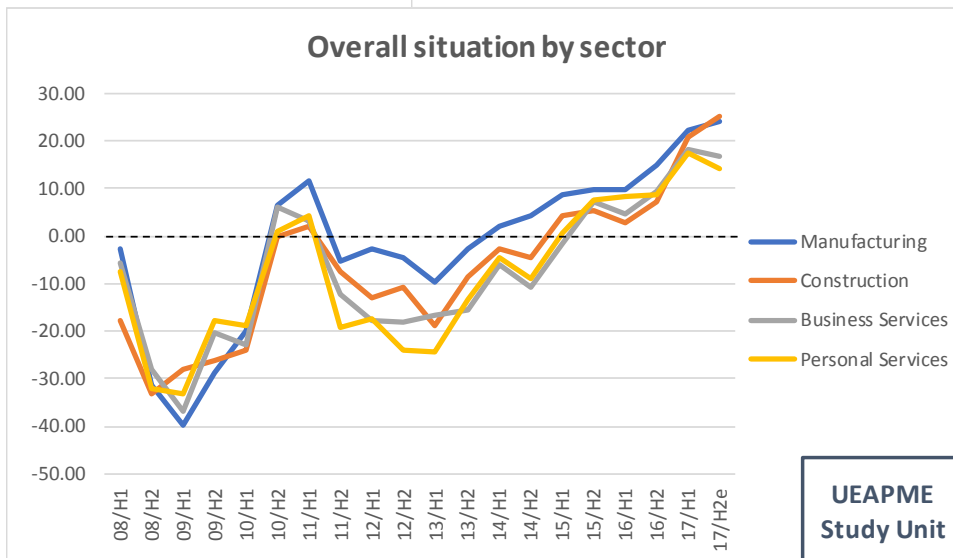
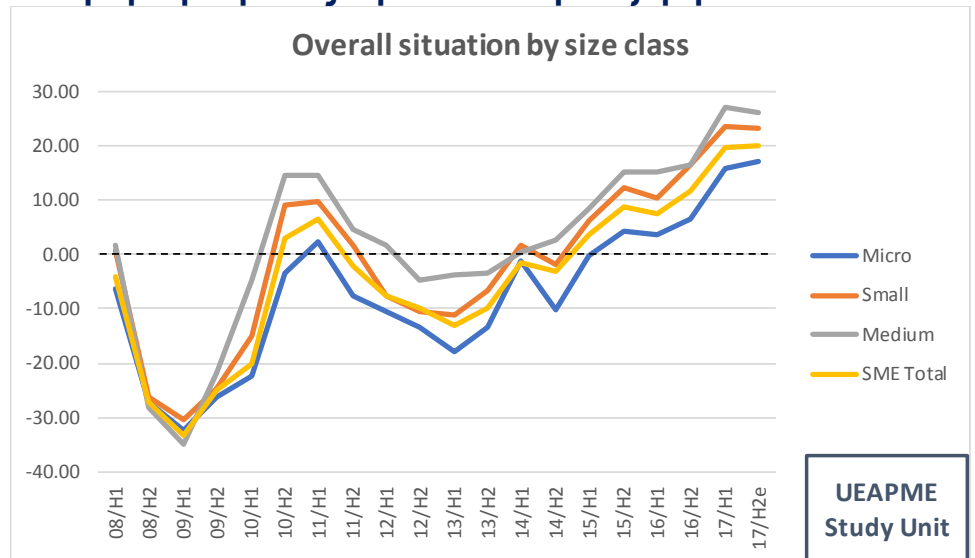
	Βιομηχανία				Κατασκευές				Επιχειρηματικές υπηρεσίες				Προσωπικές υπηρεσίες			
	16H2	17H 1e	17H 1	17H 2e	16H2	17H 1e	17H 1	17H 2e	16H 2	17H 1e	17H 1	17H 2e	16H 2	17H 1e	17H 1	17H2e
Γενική κατάσταση	15.0	13.7	22.3	24.2	7.4	4.1	20.7	25.3	9.6	9.3	18.4	16.7	8.5	7.1	17.6	14.0
Κύκλος εργασιών	8.9	9.3	13.1	22.1	-0.5	-3.7	9.1	16.2	6.8	7.8	14.3	12.2	6.9	4.7	12.2	8.2
Απασχόληση	3.3	5.2	6.1	10.9	-4.6	-4.6	6.7	9.3	4.5	5.3	9.6	9.1	0.3	3.3	5.0	6.0
Τιμές	3.4	15.2	8.8	13.6	0.2	10.6	6.5	12.7	4.5	13.9	8.0	8.6	5.6	16.0	8.3	6.7
Επενδύσεις	1.3	2.4	4.5	11.1	-2.5	-4.1	-1.3	-1.3	3.3	3.9	10.2	6.4	2.2	1.6	6.5	3.6
Παραγγελίες	5.2	6.9	8.7	26.6	-5.3	-3.3	5.7	16.8	4.1	5.4	5.5	15.5	2.7	3.4	4.2	13.3

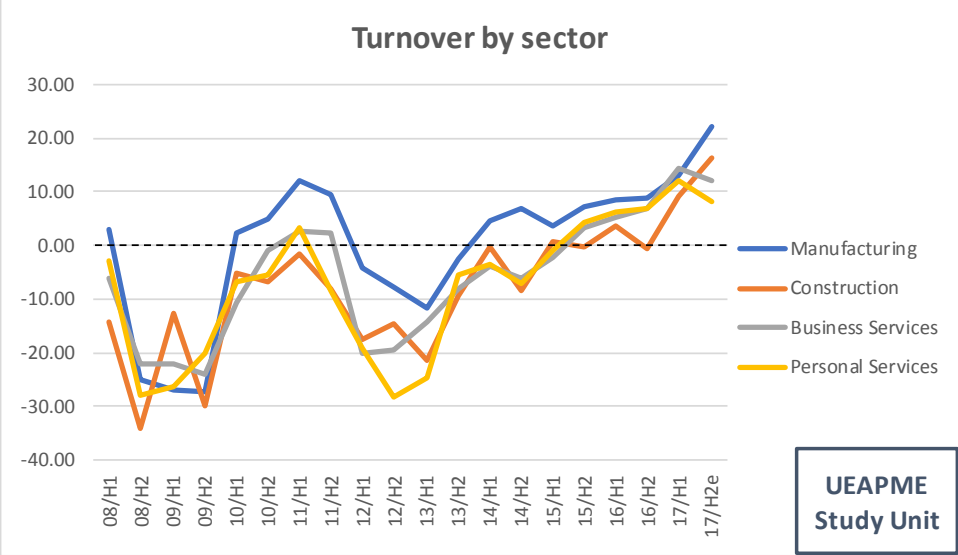
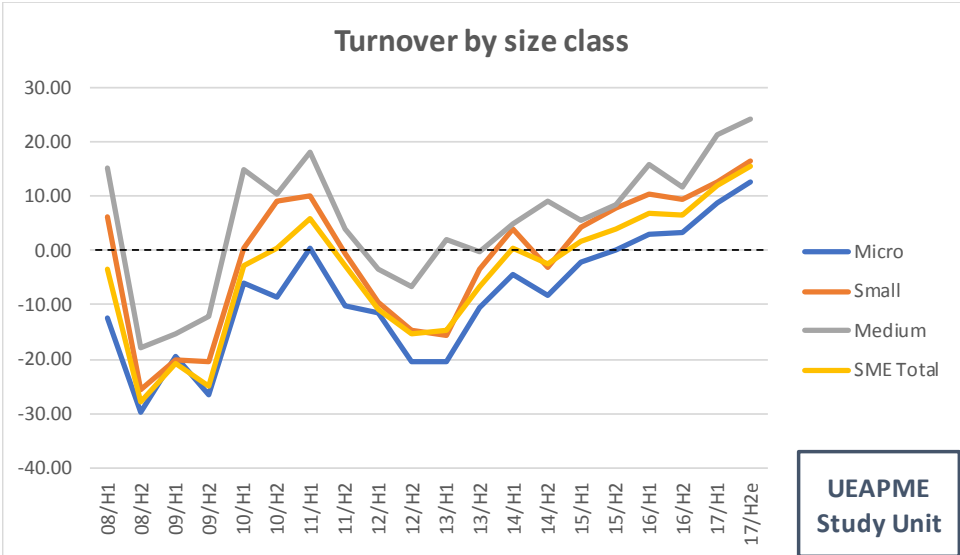
Παράρτημα Β – Διαφορά μεταξύ του πραγματοποιηθέντος και του εκτιμώμενου ισοζυγίου

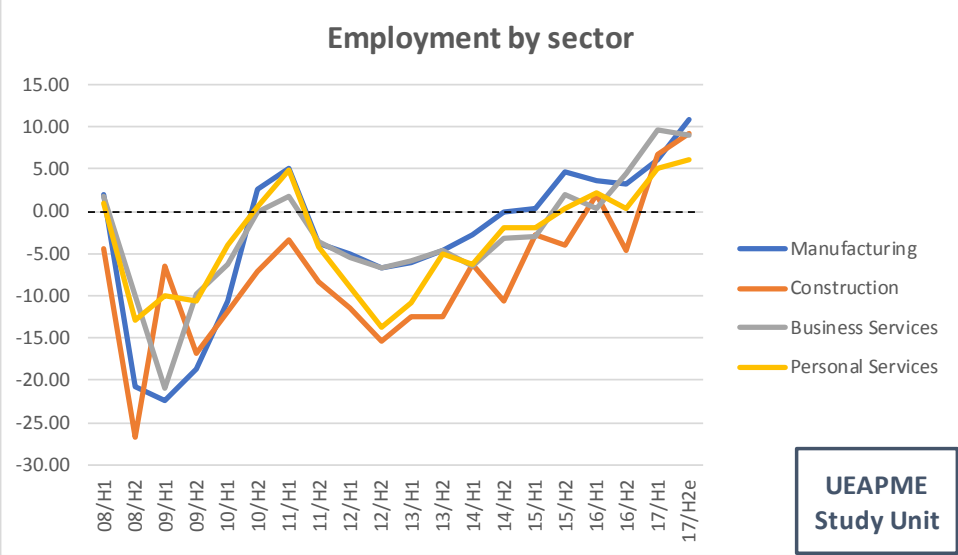
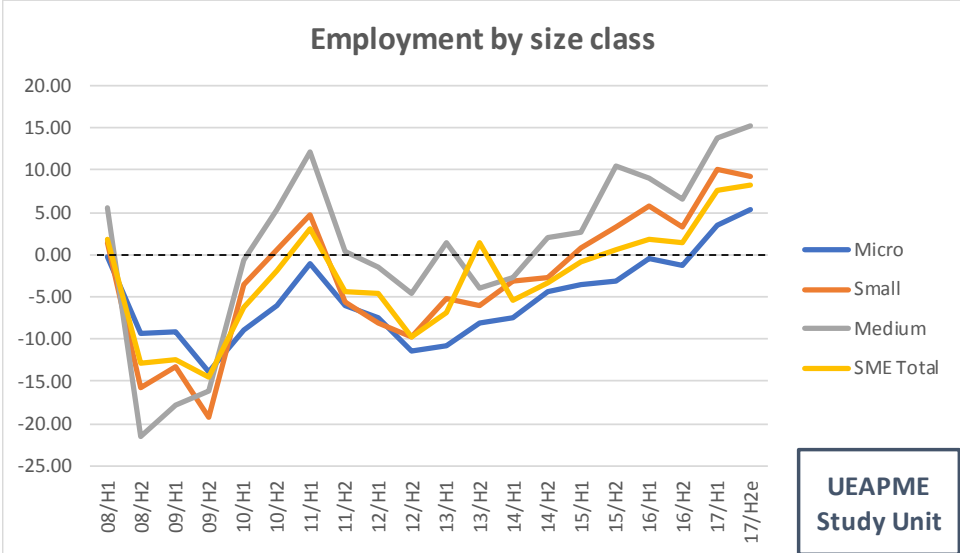
	Σύνολο ΜμΕ		Μicro Επιχειρήσεις		Μικρές Επιχειρήσεις		Μεσαίες Επιχειρήσεις	
	16H2-16H2e	17H1-17H1e	16H2-16H2e	17H1-17H1e	16H2-16H2e	17H1-17H1e	16H2-16H2e	17H1-17H1e
Γενική κατάσταση	1.3	9.4	-0.6	10.7	3.3	9.1	1.1	11.5
Κύκλος εργασιών	-3.3	6.3	-3.3	8.3	-4.3	3.4	-5.8	10.2
Απασχόληση	-3.4	5.3	-4.4	2.3	-3.1	6.4	-0.7	9.8
Τιμές	-4.8	-6.5	-3.9	-5.8	-4.8	-5.7	-5.5	-3.7
Επενδύσεις	0.1	3.5	-0.6	1.2	0.8	4.2	-1.0	12.6
Παραγγελίες	-5.4	1.9	-5.9	1.1	-3.1	3.0	-9.6	5.7

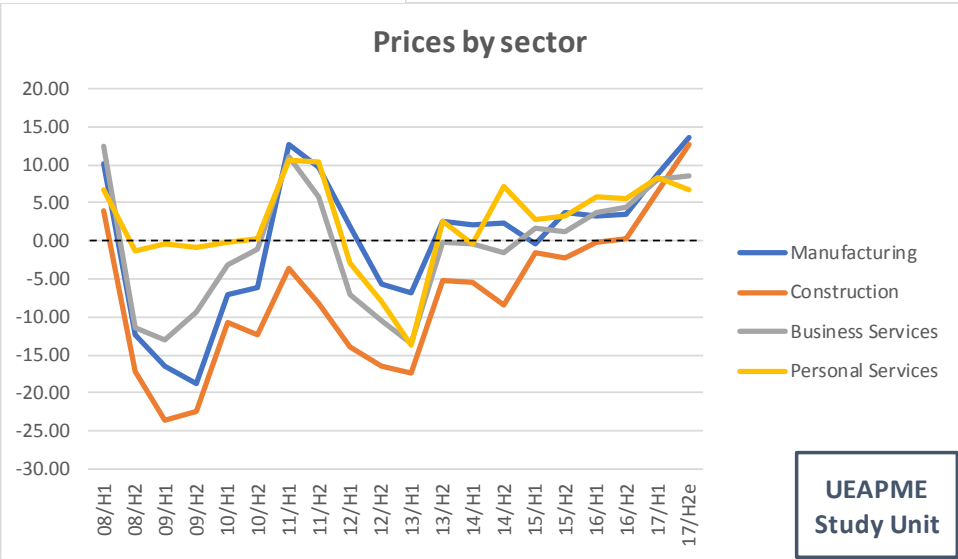
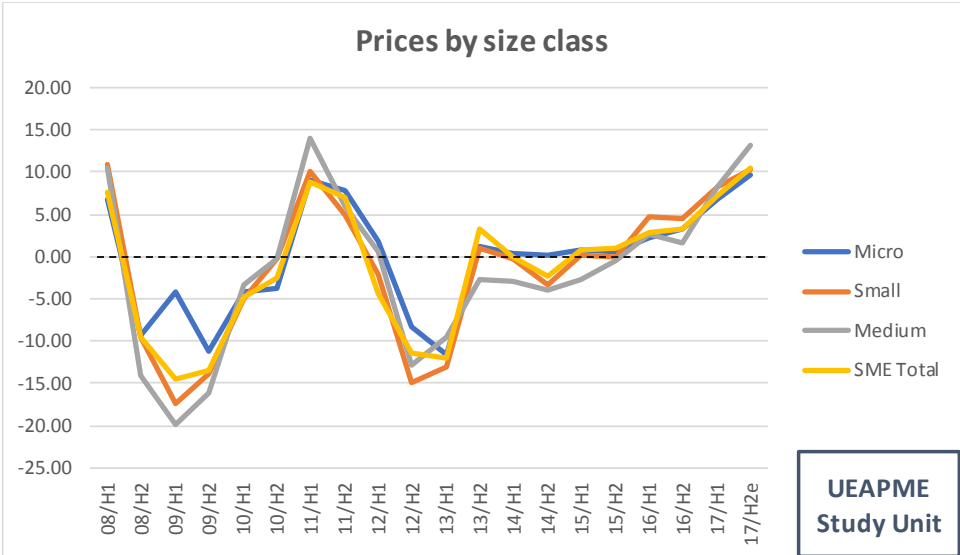
	Βιομηχανία		Κατασκευές		Επιχειρηματικές υπηρεσίες		Προσωπικές υπηρεσίες	
	16H2-16H2e	17H1-17H1e	16H2-16H2e	17H1-17H1e	16H2-16H2e	17H1-17H1e	16H2-16H2e	17H1-17H1e
Γενική κατάσταση	2.7	8.6	-1.5	16.5	3.3	9.0	0.9	10.6
Κύκλος εργασιών	-7.1	3.7	-4.4	12.9	-0.9	6.4	-2.5	7.5
Απασχόληση	-4.1	0.9	-5.9	11.3	-1.2	4.4	-5.5	1.6
Τιμές	-6.7	-6.4	-4.1	-4.1	-3.2	-5.8	-4.1	-7.7
Επενδύσεις	-1.4	2.1	0.6	2.8	1.0	6.2	-1.7	4.9
Παραγγελίες	-6.7	1.7	-7.7	9.0	-0.9	0.0	-4.5	0.8

Αποτελέσματα – Βαρόμετρο για τις ΜμΕ – Δεύτερο εξάμηνο 2017

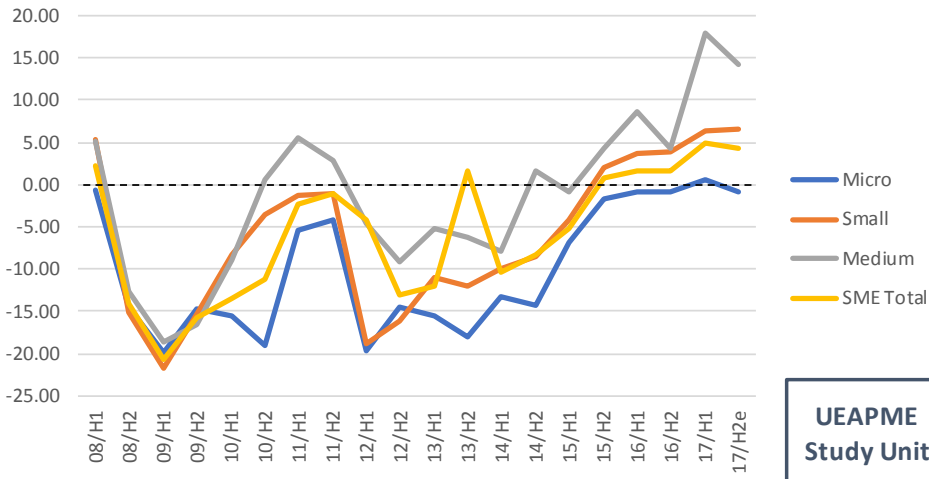

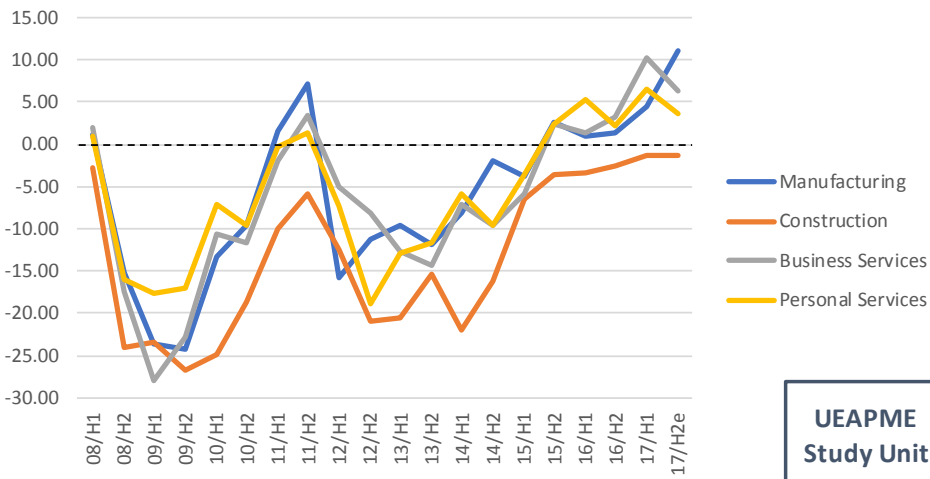

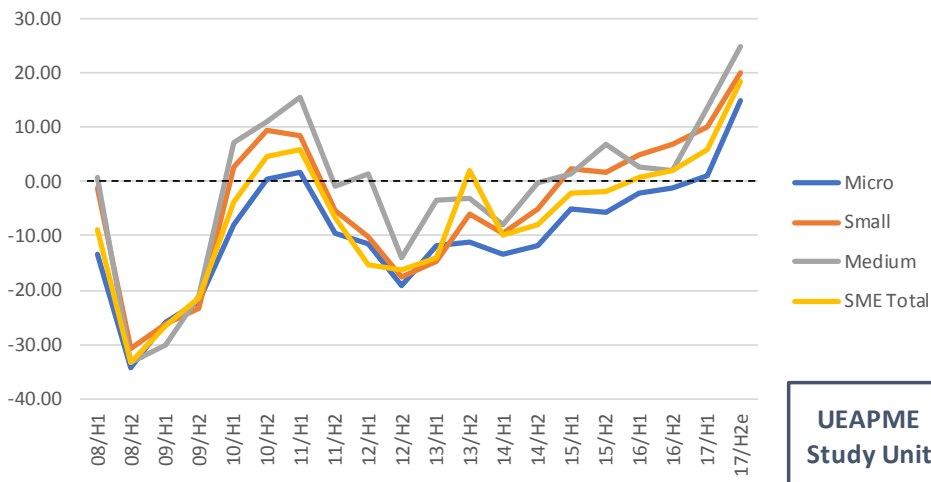
Investment by size class

Investment by sector

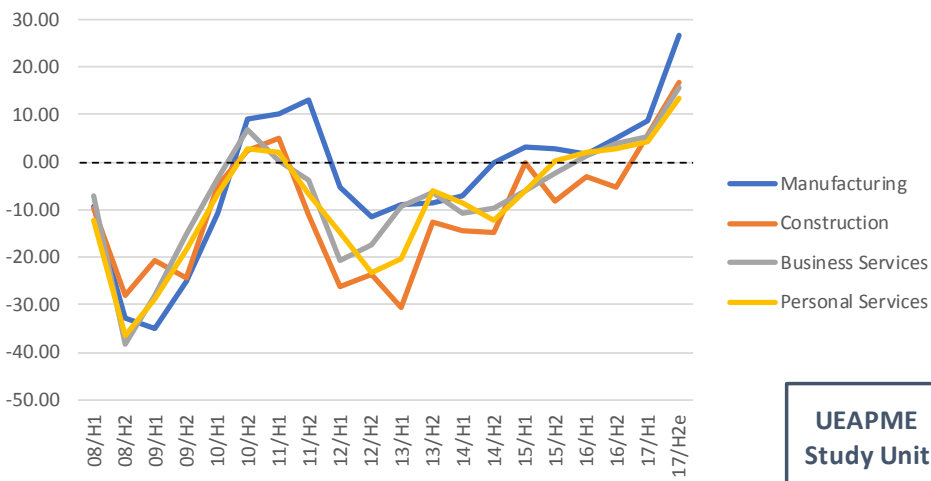

Orders by size class

**UEAPME
Study Unit**

Orders by sector

**UEAPME
Study Unit**